

Dünya Ticaret Örgütü (WTO) Nasıl Reforme Edilmelidir?*

*Andrej Arendarski, Polonya Endüstri ve Ticaret Odası Başkanı,
Maria Cattai, Uluslararası Ticaret Odası Genel Sekreteri,
Tarun Das, Hindistan Endüstri Konfederasyonu (CII) Genel Yöneticisi,
Jose Augusto, Coelho Fernandes, Brezilya Ulusal Endüstri Konfederasyonu Yürütme Yöneticisi,
Willard Workman, CIPE Başkan Yardımcısı,
Uluslararası Amerikan Ticaret Odası Başkan Yardımcısı.*

Küreselleşmenin ateşlemesiyle birlikte, dünya çapında politika yapımcıları, akademisyenler ve tüm sivil toplum örgütleri temsilcileri arasındaki polemik de kızışmaya başladı. Geçen Aralık ayında Seattle'da WTO (Dünya Ticaret Örgütü)'nun toplantısı sırasında yapılan protesto gösterileri şu gerçeği ortaya çıkardı ki, ticaretin liberalizasyonuna olan ihtiyacın arttığı hususunda varılan uzlaşmaya rağmen, küreselleşmenin geçiş ekonomilerini ve kalkınan ülkeleri olumsuz yönde etkileyeceği konusundaki kaygılar önemli ölçüde yoğunlaşmaktadır.

Küreselleşme taraftarları ve WTO, ticaretin liberalizasyonunun uluslararası alanda birçok yararlar sağladığını savunmaktadırlar. İddialarına göre, bu yararlar arasında kaynakların daha etkin kullanımı, büyüme hızının ve refah düzeyinin yükselmesi, teknoloji transferi ve iktisadî olanakların artması gibi konular sayılabilir. Aksine, bunların muhaliflerine göre WTO, demokratik olmayan, endüstrileşmiş ülkelerin olanaklarını kalkınmakta olan ülkelere azaltarak arttırmaya çalışan, dışa kapalı bir kurumdur. Dahası, WTO'yu eleştirenlerin iddialarına göre, pazarlarını dışarıya açan birçok kalkınan ülke, ticaretin liberalizasyonundan yararlanmak yerine, günümüzde daha da kötü bir duruma düşmüştür. Bu iddialar, bazı kalkınan ülkelerdeki küreselleşme ve piyasa uyumlu re-

formlara karşı olan yaygın memnuniyetsizliği arttırmaktadır.

Demokrasi ve piyasa temelli ekonomilerin yurttaşlarına siyasal katılım ve ekonomik girişimcilik konusunda dünya ölçüsünde büyük fırsatlar sunması karşısında, küreselleşmenin en önemli dayanaklarından biri olan WTO'nun, bu pozitif eğilimleri destekleyip desteklemediği konusunda sorgulanması zamanı gelmiştir. Bu can alıcı soruyu değerlendirmek için *Economic Reform Today*, dünyanın farklı bölgelerindeki iş âlemi örgütlerinin üst düzey liderlerinden bazıları ile yaptığı mülâkatları, bu çok güncel konuda iş âleminin bir fotoğrafını çekerek okuyucularına sunmaktadır. Aşağıda, bu söz konusu liderlerin, küreselleşmenin kalkınan ve geçiş ekonomileri üzerindeki etkileri ve küresel serbest ticaret sisteminin geleceğine ilişkin görüşleri yer almaktadır.

ERT: Bazı ulusların liderleri küreselleşmeyi açıkça eleştirmekte olup, bu görüşe göre kalkınmış ülkelerdeki pazarlar kapalı kaldığı sürece, dış ticaretin liberalizasyonunun kendi ülkeleri için kötü bir gelişme olduğunu ifade etmektedirler. Bu bağlamda, kalkınan ülkelerde neler olduğu konusunda sizin görüşünüz nedir?

J. A. Fernandes: Brezilya, kendi pazarlarını devletin rolünü azaltmak, ekonomiyi istikrara kavuşturmak ve enflasyonu düşürmek için

tek taraflı olarak liberalize etmiştir. Bugün Brezilya'daki ortalama gümrük tarifeleri uluslararası alandakilerle aynı düzeydedir. Ülkenin piyasalarının gelecekte daha da liberalize edilmesi, küresel ticaret sisteminde başka ülkelerin piyasalarını açmasına, yani mütekabiliyet esasına bağlıdır.

M. Cattai: Ben, kalkınan ülkelerin liderlerinden birçoğu ile konuştum; bu konuda çok farklı görüşler mevcuttur. Ancak, bu liderlerin büyük çoğunluğu, ülkelerinin küresel ekonomiye daha fazla entegre edilmesini arzu etmektedirler. Onlara göre küresel ekonomi, bilginin, teknolojinin, malların ve hizmetlerin, sermaye ve fikirlerin akışının hızlanması demektir. Eleştirdikleri husus, ülkelerinin piyasalara ulaşmada her zaman yeterince imkana sahip olmamasıdır.

Kalkınan ülkeler, daha az değil, daha fazla kural-temelli piyasa ekonomileri istemektedirler. Uluslararası Ticaret Odası (International Chamber of Commerce, ICC) bu görüşü desteklemektedir. İlginç olan husus, sanayileşmiş ülkelerdeki liderlerden bazıları da piyasalara girmeyi zorlaştıran gizli ticaret engellerinden yakınmaktadır. Liderler küreselleşmeyi eleştirdiklerinde, aslında kendi ülkelerinin uluslararası entegrasyonun artırılması konusundaki beceriksizliklerinden şikayetçidirler. Diğer taraftan bir çok kalkınan ülke, piyasalarını büyük ölçüde açmalarına rağmen, genellikle bundan bekledikleri sonuçları elde edemediklerini düşünmektedirler.

Neticede, WTO'ya yönelmiş eleştirilerden birçoğunun yanlış olduğuna işaret etmek isterim. WTO zaten ayrımcılığa karşı bir örgüttür. WTO'ya çevre sorunları dolayısıyla yapılan saldırılar da yanlış hedefe yönelmiştir. Çevre standartları uluslararası anlaşmalarla karara bağlanır ve bu şekilde de devam etmelidir. WTO'yu bu çevre standartları nedeniyle eleştirmek, WTO'nun amaçlarını ve karar alma yetkilerini yanlış yorumlamak demektir.

T. Das: Biz küreselleşmeyi, kendisine yönelen genel eleştirilerden biri olan, küreselleşmenin yararlarının tüm ülkelere yayılması ge-

rektiği hususu hariç, bu eleştirilerin ışığı altında düşünmemekteyiz: Küreselleşme 21. yüzyıla ait bir bakış açısı gelişmesi olarak yeni ümitler getirmiş olup bunu memnuniyetle karşılamaktayız. Hindistan'ın ekonomik reformunun temel amacı, Hindistan ekonomisinin küreselleştirilmesidir.

Bununla birlikte küreselleşme, tüm uluslara ve bu arada kalkınmakta olan ülkelere yeni fırsatlar vermek zorundadır. Piyasalara girişte adil olunmalı, sermaye ve teknolojiye yeterli geçiş olanağı bulunmalıdır ki, bu geri kalmış ülkeler küreselleşmeden yararlanabilsinler. Benim görüşüme göre; küreselleşmenin kendisinde bir yanlışlık yoktur. Oysa küreselleşmenin başlangıcında gelişmiş ülkeler himayeci politikalara başvurduklarından, kalkınmakta olan ülkelerin ürünlerinin piyasalara girmesini engellediler. Son zamanlarda gelişmiş ülkelerdeki (az gelişmiş ülkelerdeki değil) himayeci lobiler, küreselleşmeye karşı seslerini çok yüksek tona yükseltmiş bulunmaktadır. Bu durumu Seattle, Davos ve Washington'da gözlemledik. Biz Hindistan'da hakkaniyete dayalı bir dünya ekonomik düzenine taraftarız ve ancak bu sayede küreselleşme iyi kabul görebilir.

A. Arendarski: Geçiş ekonomilerinin (Sosyalizmden piyasa ekonomisine geçiş) küresel sanayileşme sürecine daha yakından katılması konusundaki beklentiler üç hususu ima etmektedir. Sistem reformlarının kalitesi ve yapısal politikalar, yabancı sermayeyi cezbetme kabiliyeti ve dış âlemle karşılıklı ekonomik faaliyetlere açık ve liberal bir yaklaşım. Başarılı bir ekonomik dönüşümün en önemli gereksinimleri, toplumun sabretme gücünün patlama noktasına varmasını beklemeden, hükümetlerin makroekonomik istikrarı başarabilme kabiliyetini gösterebilmesi ve zaman içinde kapsamlı politikaların maksimum tutarlılıkla hayata geçirilerek uygulanmasıdır. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin performanslarının bu kadar farklı oluşu, tamamiyle küreselleşme sürecinin bir sonucundan ziyade, her ülkenin geçiş öncesindeki ekonomik durumunun ve liderlerinin sağlam ekonomik politikaları tutarlı bir şekilde uygulama kabiliyetlerinin farklı oluşuna bağlıdır.

Uluslararası piyasalarla açık ve liberal karşılıklı etkileşme olmaksızın, küresel eğilimleri başarılı gayretlerle yakalayabilmek mümkün değildir. Örneğin, Rusya ve Yeni Bağımsız Devletler'in WTO gibi çok taraflı ticaret sistemlerine katılmaları, onların pazar uyumlu reform süreçlerinin daha tutarlı olmasına yol açabilir. Bu husus, geçiş öncesinde bazıları GATT ve WTO üyesi olan Orta ve Doğu Avrupa'daki ekonomilerin, onları geçişe yönlendiren yaşamış tecrübeleriyle de desteklenmektedir.

W. Workman: Küreselleşmenin kötü olduğunu veya ticaretin liberalizasyonunun kötü olduğunu söyleyen siyasal liderlere şu soruyu sormak istiyorum: "Alternatif nedir?" Seksen yıldır iktisadî kalkınmaya farklı bir yaklaşım izledik. Bu yaklaşımı sosyalizm olarak adlandırabiliriz sanırım; kanaatimce dünya, sosyalizmin en uçta yer alan şekli olan komünizmin çalışmadığını aşağı yukarı kavramış durumdadır. Aynı zamanda dünyadaki bir çok ülkenin, kaba ve kırıcı Anglo-Amerikan kapitalist modelini, sosyal kaygıları yeterince yasallaştırmadığı için, beğenmediklerini ifade etmeleri gayet meşrûdur. Bu durum ABD ve İngiltere'nin ârızalı kapitalizmi ile eski Sovyetler Birliği'nin tıkanmış komünizmi arasında yer alan sözüm ona bir "üçüncü yol" olarak da takdim edilebilir. Bununla birlikte, herhangi bir kimsenin bu üçüncü yolu başarılı bir şekilde ortaya koyduğundan emin değilim.

Bizim kanaatimize göre, kapitalizmin güzelliği, içinde bulunduğu durumun ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde evrime uğramasıdır. Biz bireyciliği ve bireylerin kararlarını takdir ettiğimiz için bireylerin kendi kararlarını kendilerinin alabilecekleri, özgürce başarılı ya da başarısız olabilecekleri bir ortamı yaratmaya çalışıyoruz. Fakat, sanırım ki "dünyanın küreselleşmesini durdurun, inmek istiyoruz" diyen herhangi bir siyasi veya iş âlemi lideri mevcut değildir. Neden? Çünkü, dünyanın geri kalan kısmı, doğru veya yanlış olarak Anglo-Amerikan yaklaşımına yakın olan bir sistemin, yani piyasalara açık bir yaklaşımın, kurallara dayandırılan bir ticaret sistemi ve insanların karar almasının engellenmediği gerçek anlamdaki girişimciliğin, aşağı yukarı dünyadaki tüm in-

sanlar tarafından kucaklanarak kabul edildiği sonucuna vardı.

Küreselleşmenin birçok insanı nasıl tehdit ettiğine dair çok şey söylenmiştir. Fakat, kanaatimce küreselleşmenin ve kaynakları daha rasyonel ve etkin kullanmaktan kazançlı çıkmanın sadece büyük şirketler olmadığını herkesin anlamasına ihtiyaç vardır. Özellikle politikacılar tarafından iyi anlaşılmayan husus, uluslararası ekonomiye açılan küçük ve orta ölçekli işletmelerin küreselleşmeyle birlikte dikkate değer bir büyüme sağlamış bulunmalarıdır. Hatta ABD'de geleneksel olarak küresel piyasaya açılmaktan sakınan, ihracatla uğraşan küçük işletmelerin 1992 ve 1997 yılları arasındaki sayısı ikiye katlanmıştır. Gelecek beş yıl içinde bu sayının üç katına çıkacağını beklemekteyiz. Dahası, ABD'nin tüm ihracatının değerinin %31'inden fazlası küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından yaratılmıştır. Bu istatistikler sadece ABD'ye mahsus değildir. Hatta dünyanın, kalkınmakta olan ülkelerin yer aldığı kısmında bu yüzde hatta daha da yüksek olup, çoğu müteşebbis firmaları küçük ölçeklidir. Aslında uluslararası piyasayı bu küçük ölçekli işletmeler oluşturmaktadırlar.

Küçük işletmeler, aynı zamanda, hem kalınan hem de gelişmiş ülkelerdeki istihdamın önemli bir kısmından sorumludurlar. ABD'de 19 milyon işletme olup bunların % 99,9'u küçük işletme niteliğindedir. Şimdi ekonomimiz tam istihdam durumunda çalışmaktadır. Geçmiş sekiz yıllık dönemde, ABD ekonomisinde yeni istihdam olanaklarındaki net büyümeyi sağlayan, tamamıyla bizim küçük işletmelerimiz olmuştur. Büyük işletmeler istihdam kaybetmiştir.

ERT: Kurallar-temelli bir ticaret sistemine sahip olmak önemli midir?

J. A. Fernandes: Bir kurallar-temelli sistem, dünya ticaretinin gelişmesi için çok önemlidir. Kurallar, ihracatçıların piyasalara güvenlik ve istikrar içerisinde girebilmesi için yararlı olmaktadır. Kurallar olmaz ise, ticarete uzun dönemli taahhütlerde bulunmak için bir müşevvik kalmamakta ve dolayısıyla bu du-

rum, cari ekonomik gücü çok büyük ölçüde artırmaktadır. Brezilya için WTO dış ticaret stratejisi için ilk önceliklidir.

A. Arendarski: Şeffaf ve kurallar-temelli ulusal ticaret politikaları geçiş ekonomilerinin küresel sınaî kalkınmaya daha çok katılabilmelerini teşvik için gereklidir. Bu tür katılma, esas standartların ve kuralların tamamıyla kabul edilmesi temeline dayandırılmalı ve hatta bu kuralların müzakeresi sırasında geçici olarak haklardan vazgeçmek ve geçiş dönemine ait ayarlamalar yapmak, önceden dikkatlice pazarlıkları yapılmaksızın reddedilmemelidir.

M. Cattau: Bir kurallar-temelli sistem önemlidir, çünkü bu olmaksızın ticaret "ürkütme ekonomisi"ne konu olur ve 1930'lardaki izolasyon politikasının sonuçları kadar potansiyel tehlikelere yol açabilir.

T. Das: Biz kararlı bir biçimde, kurallar-temelli bir sisteme ihtiyaç olduğuna inanmaktayız ve bu nedenle WTO'nun başarısına kendimizi kenetlemiş durumdayız.

W. Workman: Geçmişte, ticari anlaşmazlıklar genellikle imparatorlukların parçalanmasına ve silahlı savaflara yol açmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında müttefikler gelecekteki çatışma olasılıklarını minimize etmek istediler. Bu Bretton Woods kurumlarının çıkış noktası olup, bunlardan birisi de GATT idi. Eğer herkes aynı kurallara uyacak olursa ticari anlaşmazlıkların daha az olacağına ve ortaya çıkanların da barışçı yollardan çözülebileceğine inanılmaktaydı.

ERT: WTO'nun mevcut kurumsal çerçevesi, kurallar-temelli ticari sistemi koruyabilmesi için yeterli midir?

A. Arendarski: Mevcut WTO sistemi uluslararası ticaret için yaygın ve destekleyici bir çerçeve sağlamaktadır. Bununla birlikte, sistem, hâlâ esas itibarıyla daha küçük, daha az küresel, daha az karşılıklı ticaret ortamında yaratılmış kurallar tarafından yönetilmektedir. Sonuç olarak, bu sistem, günümüzde yeni gelişmeler olan; bölgesel ticaret sistemlerine, giderek artan dinamik uluslararası sermaye akımlarına, şirketler arasındaki sınır ötesi bir-

leşmeler ve satın alımlara, olağanüstü güçlü uluslararası şirketlere, elektronik ticarete ve diğer modern iş âlemi uygulamalarına ayarlanmak ihtiyacını duymaktadır.

M. Cattau: WTO, ticari ihtilafları çözmede yerine kurulduğu GATT'a bakışla çok daha güçlü yetkilerle donatılmış olup, aslında kendi başarısının kurbanı olması dolayısıyla bu kadar dikkat çekmektedir. Bu kurumu siyasal eleştirileri karşılama daha güçlü kılmak üzere bazı reformlar gerçekleştirmek mümkündür. Bu reformlar, kalkınan ülkelere yapılan danışmanlıklarda daha iyi yollar bulunması ve günümüzdeki farklılıklar gösteren üyeler arasında uzlaşma zemini sağlanması konularında yapılabilir.

T. Das: Seattle'daki gelişmeler WTO'nun güçlendirilmesi gerektiğini bize göstermekte olup; bu önlemler, örgütün dürüst ve serbest ticareti sağlaması için alınmalıdır. WTO'nun kurulmuş olması, dürüst ticaret düzenine doğru önemli bir gelişmedir. Bununla birlikte, kuruluşun görüş açısını ticaret-dışı konulara doğru genişletmek için yapılacak her girişim caydırılmalıdır.

W. Workman: Bu sorunun iki cevabı vardır. Birincisi, WTO, altı yedi yıl kadar önce Uruguay görüşmelerinde geliştirilen kuralları temel alarak işletilebilir. Bu açıdan bakıldığında, kurallara uygunluğu sağlamada başarılı olmuştur. ABD işletmeleri açısından bu kurallar iyi işletilmiştir. Şikayet konusu olup, ilgili panele götürülen anlaşmazlıkların çoğunu ABD'nin kazanmış olması, taraf olan ülkenin Amerika olmasından değil, bizim kurallara uymamızdandır. Bu kurallar, büyük sanayileşmiş ülkeler ile küçük kalkınan ulusları eşit düzeye getirmektedir.

Fiilen bu kurallar, muhtemelen, daha küçük, daha az gelişmiş ülkeler için büyük sanayileşmiş ülkelere bakışla daha önemlidir. Zira eğer bu kurallar işletilemeyecek olursa; bu ikinci tür ülkeler kendi görüşlerini kabul ettirmede ekonomik güçlerini kullanabilirler. Fakat yeni gelişen piyasalar söz konusu olduğunda, bunlar henüz ekonomik güce ulaşamadıklarından, kurallara dayanmak zorundadırlar. Şunu

söylemek mümkündür ki, cari ticari kurallar açısından WTO iyi iş görmüştür.

İkinci soru ise, WTO bir kurum olarak ikinci aşamada sadece gelişmiş ülkeleri değil, kalkınan ekonomileri de kurallara dahil edebilir mi? Aslında Seattle'daki bakanlar toplantısından sonra bunun ucu açık bir soru olduğu kanaatindeyim. Bazıları WTO'nun bir konsensus ya da uzlaşma örgütü olması dolayısıyla, dünya ticaret sisteminde devrimci önlemlerin alınabilmesi için gerekli anlaşmaları yapabilmeyen çok muhtemel olmadığını söyleyebilirler. Bu insanlar bizim ihtiyacımızın "bir süper WTO" olduğunu, bu kurumun sanayileşmiş ülkelere ve WTO üyesi ekonomilere daha yüksek derecede liberalizasyonu zorla uygulaması gerektiği şeklinde bir düşünceye sahiptir. Buna almaşık olarak, bu görüşün karşısında yer alan kişiler bu çerçevede bir reformun mümkün olduğunu ifade etmektedirler. Ticaret rejimindeki iyileştirmeler için bir lokomotif güç olarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Teşkilatına benzer bir örgütlenme düşünmektedirler. Kayda bağlamak istersek, WTO'nun nasıl reforme edilmesi gerektiği konusunda bir uzlaşma mevcut değildir.

ERT: Başka bir WTO görüşmesi yapılacağını düşünüyor musunuz? Sizce bu önemli ve gerekli mi?

J. A. Fernandes: Seattle'dan itibaren bir çeşit WTO yorgunluğu söz konusudur. Bu aslında bir tür liderlik yoksunluğudur. Eğer şimdi yeniden stratejileri düşünür ve başarısızlığın nedenlerini analiz edersek, nihai çıktı pozitif olabilir. Dünya ticaret sistemi ve küresel ekonominin sağlığı açısından WTO'nun gündemindeki ikinci adımın ne olması gerektiğine ilişkin bir takvimin mevcut olmaması iyi değildir. Bir yeni WTO görüşmesi gerekli ve önemlidir. Tarafların çıkarları açıkça ortaya konmalıdır.

M. Cattai: Bir başka WTO görüşmesi önemlidir; zira ülkeler, çok taraflı çerçeve içerisinde müzakere ettiklerinde gerekli olan tavizleri vererek anlaşmaya zorlanmaktadırlar.

Oysa bu husus iki taraflı müzakerelerde mümkün değildir.

T. Das: Hindistan yeni bir görüşme fikrine karşı değildir. Ancak, yeni bir görüşmeyi gündeme sokmadan önce, tüm üye devletlerin tam olarak tatmin edilebilmesi için bunların bu konudaki kaygılarına cevap verilebilmesi gerekir. Mevcut anlaşmaların düzgün olarak uygulanmasının ve sakıncalarının, yeni görüşmenin gündeme sokulmasından önce giderilmiş olması önemli bir husustur. Biz bu kuruluşun bu yılın Mayıs ayında yapacağı Genel Konsey toplantısında, uygulamalara ilişkin bu kaygılar konusunda özel oturumlar yapmasından mutluluk duyarız.

W. Workman: Aslında Mart ayından beri, kendiliğinden oluşan bir görüşme sürdürülmektedir. Bu müzakereler özellikle malî piyasalar (bankacılık ve sigortacılık da dahil) ve tarım üzerinde odaklanmıştır.

WTO tarafından tanımlanan bir başka görüşme sürecinin başlatılmış olması gerekir. Bu görüşme sürecinin çok dar bir alanı kapsamasını ve ticaret politikasının içerisinde işleyen bir satatli bombaya odaklanmasını; kısacası tarım sübvansiyonlarının ele alınmasını beklemekteyim. Bu yeni müzakere sürecinin 2003 yılından sonraya kalmaması gerekir. Zira 2003 yılına kadar WTO üyelerinin birbirlerinin tarım sübvansiyonlarını anlaşmazlık konusu yapmayacaklarına dair sözüm ona bir "barış maddesi" mevcuttur.

Bu tarım sübvansiyonları sorununa hayata geçirilebilir bir çözüm bulunması acilen gereklidir. Aslında bu sübvansiyonlar, Avrupa Birliği (AB) gibi sanayileşmiş ülkeler için bile, kendi programları dolayısıyla taahhüt ettikleri tutarların finanse edilebilmesi açısından, çok pahalı hale gelmiştir. Eğer AB'nin ortak tarım politikası cari düzeyinde sürdürülecek olursa; 2009 yılında Avrupa Komisyonu bütçesinin % 100'ünü tüketecek demektir. Bu nedenle WTO'ya dahil en zengin ülkeler arasında bile, tarımla uğraşmak zorunda oldukları hususunda bir anlayış birliği mevcuttur. Oysa bu konu hem gelişmiş ve hem de kalkınan ülkeler açısından, özellikle öncekiler bakımından, çözümü hayli güç bir siyasal meselidir.

Ülkelerin kendi sübvansiyonlarını dizginlemek konusunda anlaşmaya varabilmesi ve kendilerinin tarım politikalarını buna göre ayarlayabilmeleri için, bu politikaların yaratacağı geniş bir konular demetinin geleneksel olarak müzakere edilmesi gerekir. Bu nedenle, bir politikacı "ben tarım sübvansiyonlarından vazgeçmek zorunda kaldım ama kimyasal madde, ilaç ve elbise üreticilerimiz için yeni piyasalar açmayı başarabildim" diyebilir.

Tarım konusunu çözüme bağlamak için yeni bir görüşme sürecinin başlatmak zorunda olduğumuzu düşünmekle birlikte, bu sürecin sadece tarımla sınırlı kalmaması ve bazı bir kaç sektörü daha kapsaması iyi olur. Bu kapsamı gereken sektörlerin, Seattle'da ABD veya Japonya ya da AB'nin önerdiği genişlikte olması gerekmez. Bu sektörlerin seçiminde daha ihtiyatlı olunmalıdır.

ERT: WTO'nun karar alma sürecinin daha demokratik olması için bir yöntem öngörmekle misiniz?

W. Workman: İnsanlar, WTO sürecinin anti-demokratik olduğundan yakındıklarında durum bana eğlenceli geliyor. Tüm WTO temsilcileri kendi devletlerinin demokratik olarak seçilmiş liderleri tarafından atanmışlardır. WTO'ya yapılandırılan demokratik olmadığı yaftası, anlamsız bir yakıştırma değildir.

J. A. Fernandes: WTO içerisindeki demokrasiye ilişkin olarak, kuralların oluşturulması süreci her ülkenin kendi içerisinde başlatılmakta olup, bu ülkelerdeki özel ve kamu sektörleri arasında, iyi bir ilişki kurulmasına dayandırılmaktadır.

M. Chattai: WTO içerisinde karar alma sürecinin demokratik olmadığını ifade edenler, bir an için durup ne söylediklerini düşünmelidirler. WTO devletlerden oluşur. Dolayısıyla devletlerin demokratik olmadığını iddia ediyorsanız, bu takdirde kendi hükümetiniz hakkında bir şeyler yapmak zorundasınız demektir. Öyle değil mi? Çoğumuz, iş âlemi ve diğer grupların görüşlerini kendi hükümetleriyle tartışmaları ve böylece müzakereler sırasında hükümetlerin bu grupları uygun şekilde temsil etmeleri gerektiğine mutlak olarak inanmaktayız.

WTO'nun büyük devletler ile dev şirketlerin çıkarlarını temsil ettiklerine ilişkin iddia yanıtıcı niteliktedir. Protestocuların bir çoğu, aslında devletten yardım aldıkları halde, hükümetlerin işlerini düzgün şekilde yapmadıklarını ifade etmektedirler. Bunun sonucunda, protestocular, kendilerinin "küresel demokrasi" konusundaki görüşlerinin temsil edilmesi için uluslar-üstü bir örgütün kurulması gerektiğine inanmaktadırlar. Ancak, böyle yapıldığı takdirde; bu protestocular, ulus devlete karşı temsil mekanizmasını ve sorumluluğunu hileli bir yoldan aşmaya çalışmaktadırlar. Bu arada Seattle'deki görüşme sürecinin başarısızlığının nedeninin protestocuların varlığı değil, hükümetlerin bir gündem üzerinde anlaşmaya ulaşamamaları olduğunu ifade etmekte yarar vardır.

Bugün için her zamandan daha fazla güçlü, etkili, etkin, açık, yolsuzluklara bulaşmamış ve seçmenlerini dinleyen hükümetlere ihtiyacımız olduğu görüşümdedir ve bu durum tersine çevrilemez. Sadece güçlü, etkili, etkin hükümetler gerekli olan uzlaşmaları sağlayabilirler. Hepimizin görevi, hükümetlerimiz nezdinde düzgün demokratik olarak temsil edilebilmemizi sağlamaktır. Genel Konsey'de karar alanlar, bizim hükümetlerimizin temsilcileridir. Biz hükümetlerimiz nezdinde temsilimizi sağlamaya çalışırken, bu süreç içerisinde sivil katılımı teşvik etmeye ve sivil kurumları güçlendirmeye çabalamalıyız; yoksa bunları bozmaya ve yıkmaya uğraşmamalıyız.

ERT: WTO sürecini daha şeffaf kılabilen bir yol var mı? Bu husus ne kadar önemli bir konudur?

J. A. Fernandes: Son yıllarda WTO'dan gelen bilgi akışı hızlanmış bulunmaktadır ve bu husus şeffaflığa doğru önemli bir adımdır. Bilgi akışı ve ticaretin eğitimi bu alanda önemli olup WTO bu konularda daha aktif rol almaktadır. Bunun nedenlerinden biri ise ticaret kuralları karmaşık olup, yapılandırılmaları hem özel sektör hem de kamu sektöründen sağlanacak kaliteli beşeri kaynakların kullanımını gerektirmektedir. WTO içerisindeki demokrasi söz konusu olduğunda bu kuralların karara bağlanması sürecinin başladığı nokta, her ülkede özel sektör ve kamu sektörü arasındaki iyi ilişkilerin mevcudiyetine dayanmaktadır.

Bundan sonraki adım WTO'nun yönetimini ve üye ülkelerin rollerini ilgilendirmektedir. Bu alandaki kritik sorun, oldukça dengeli bir gündeme yol açabilecek karar alma sürecinin oluşturulmasıdır.

A. Arendarski: Şeffaflık önemli olmaktadır; zira küçük ve daha az nüfuslu üyeler, Seattle'da olduğu gibi, kendilerinin karar alma sürecinden dışlandıklarını hissetmemelidirler. Bu sürecin daha demokratik kılınabilmesi için gidilebilecek yollardan biri de, geniş tabanlı bir gündemin bazı lider ülkelerin taraftar oldukları sektörel yaklaşıma karşı oluşturulmasıdır. Polonya WTO üyelerinin tüm meşru çıkarlarının müzakere masasına yatırılmasına taraftardır.

N. Cattai: WTO'nun bir tür görünmez bürokrasi olduğu ve bürokratların kararları gizlilik esasına göre aldıkları fikri, aslında tümüyle ve mutlak olarak saçmadır. WTO'daki hiçbir bürokrat ticari konularda karar alamaz. Bu meseleler tamamıyla Genel Konsey tarafından karara bağlanırlar ve bu kurul da, her ülkedeki iktidara oyla gelen ulusal liderlerin tayin ettikleri temsilcilerden oluşur.

Kalkınan ülkelerin bu sürecin bir parçası olmak ve bu süreçten kazançlı çıkmalarını garanti altına almak için yapılması gereken şeyler vardır. Nitekim bu ülkelerin liderleri böylesi önlemleri talep etmektedirler.

T. Das: Şeffaflık, 138 üyeli WTO'nun işlevlerini yerine getirmesinde kredibilitésini koruyabilmesi için hayati önemi haizdir. Aslında bu husus, WTO'nun üzerine kurulduğu ana temellerden biri olup, tartışmalardan etkilenmesine izin verilmemelidir. Bu âmir hükümler arasında şeffaflığa gereksinim olması, müzakere sürecine güven duyulması, anlaşmazlıkların çözüm mekanizmasının açıklığı, ve özellikle temel meselelerin tartışılması esnasında daha geniş kapsamlı bir danışma sisteminin kurulması yer almaktadır.

W Workman: WTO içerisinde, örneğin başvuru ve anlaşmazlık mekanizması gibi tüm farklı süreçlere ilişkin temel tutumları açıklamadan önce, bu mekanizmaların işletilmesi konusunda kamusal veya hükümet dışı örgütlerin, WTO üyesi ülkelerin temsilcilerine kendi gö-

rüşlerini anlatabilme fırsatı verilmelidir. Bizim büyük jüri sürecimizin gizli olması gibi, WTO'nun fiilen karar alma süreci de gizli kalmalıdır. Zira, kamuoyu önünde sözleşmeleri bağlamak üzere müzakereler yapamazsınız. Muhaleflerinize karşı geri çekilme hattınızın ne olduğunu itiraf edemezsiniz. Uygulamalar sırasında tezlerin ortaya konması ve müzakereler sırasında belli ölçüde bir gizliliğin sağlanması gerekir. Bununla birlikte hükümetler, WTO'nun kararları ve bunların yansımaları konularında bu kararlardan etkilenen insanları daha geniş ölçüde bilgilendirirlerse, işlerini daha iyi yapmış olurlar.

WTO'nun yasaları değiştirme yetkisine sahip olmadığını unutmamız gerekir. Yasaları değiştirme yetkisine sahip olanlar sadece hükümetler olup, bunların da seçim hakları vardır. Hükümetler WTO'nun ifade ettiği politikaları izlememeyi tercih edebilirler, zira, bu kuruluşa sadece üyelikle bağlıdırlar. Biz Avrupa Birliği'yle onun muz rejimi konusunda 7 yıldır mücadele etmekteyiz. WTO bizim lehimize bu dönem içerisinde iki kez karar aldı ve Avrupa Birliği'ne politikasını değiştirmesi gerektiğini bildirdi. Bu bağlamda Avrupalılar, esas itibarıyla kendi muz rejimlerini değiştirmeyeceklerini ifade ettiler. WTO da, ABD'ye, AB'nin muz rejimini reforme etmeyi reddetmesinden dolayı dolar cinsinden doğan zararlarına eşit tutarda olmak üzere, Avrupa Birliğinin ABD'ye yaptığı ihracat üzerine cezai yaptırım uygulamasına izin verdi. İşte bu nedendir ki, biz de, Amerikan piyasasına gelen İtalyan domuz jambonuna ve Fransız Brie peynirine, AB ülke-lerinin de aynı ölçüde canlarının acıması için, % 100 gümrük koyduk. Aslında yapılması gereken de buydu.

"How to Reform the WTO to Level the Playing Field", Economic Reform Today, Number 1, 2000.

** Bu yazı Center for International Private Enterprise (CIPE)'in katkılarıyla çevrilmiş ve yayımlanmıştır.*

Çeviren: Ayşe Güler Akalın